

О. В. Тимошенко,
к. е. н., доцент кафедри фінансів підприємств та банківської справи,
Дніпропетровська державна фінансова академія

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

О. Tymoshenko,
Ph.D. in Economics, assistant professor of finance and business banking, Dnipropetrovsk State Finance Academy

AN ESTIMATION OF FINANCIAL ABILITY OF LOCAL BUDGETS IS IN PROVIDING OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF REGIONS

У статті розроблено методику оцінки фінансової спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону. Запропоновано підхід виявлення фінансових процесів, які відбуваються в регіональній фінансовій системі. Виявлено слабкі сторони конкретного регіону в розрізі бюджетного потенціалу, потенціалу населення та інвестиційного потенціалу. Запропоновано переглянути обсяги бюджетоутворюючих податків. Розрахований інтегральний показник фінансової спроможності місцевого бюджету. Розроблено практичні рекомендації до впровадження стратегічних напрямів фінансового забезпечення регіонального розвитку.

In the article methodology of estimation of financial solvency of local budget is worked out in providing of socio-economic development of region. Offered approach exposure of financial processes that take place in the regional financial system. Weak parties of concrete region are educed in the cut of budgetary potential, potential of population and investment potential. Proposed revised budget-tax amounts. Computed integral indicator of the financial capacity of the local budget. Practical recommendations for the implementation of the strategic directions of financial support for regional development.

Ключові слова: фінансова достатність, дієздатність, стійкість, фінансова спроможність, регіон, стратегія розвитку, інтегральний показник розвитку.

Key words: financial sufficiency, capability, stability, financial ability, region, strategy of development, integral indicator development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

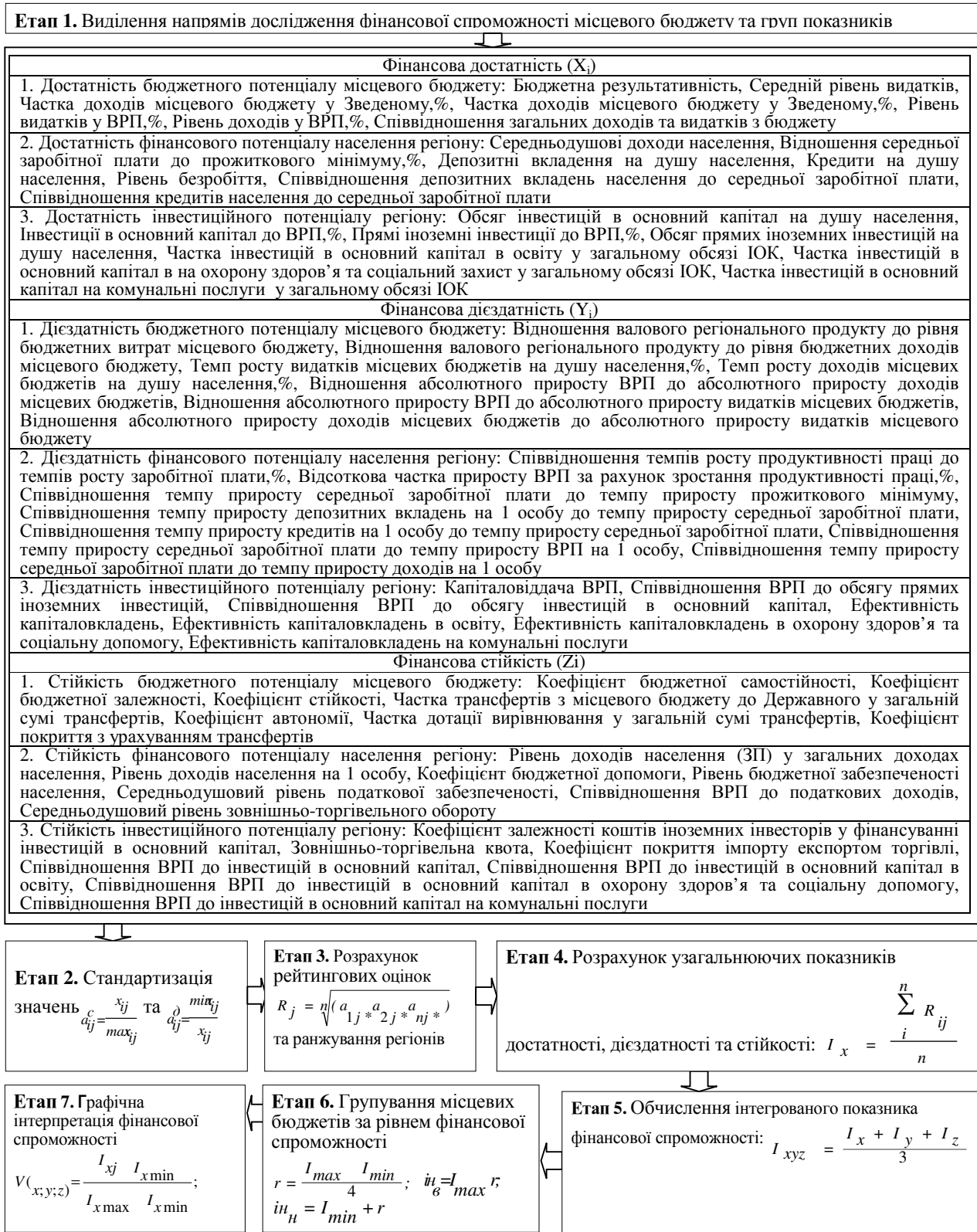
В Україні, на сьогоднішній день, відсутня уніфікована методика комплексної діагностики фінансової спроможності місцевих бюджетів, що враховує особливості соціально-економічного розвитку регіонів та дозволяє виявити регіональні проблеми, їх причини, визначити потреби й резерви регіону, а також розробити напрями фінансово-го забезпечення стратегічного розвитку регіонів.

Тому значний інтерес і практичну цінність становить удосконалення теоретико-методологічних засад оцін-

ки фінансової спроможності місцевих бюджетів як інструменту соціально-економічного розвитку регіонів та розробка практичних рекомендацій фінансового забезпечення стратегічних напрямів регіонального розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Окремі аспекти впливу місцевих бюджетів на фінансове забезпечення регіонального розвитку обґрунтовані в роботах Н.В. Апатової [1], І.М. Камінської [2],

Рис. 1. Модель оцінки фінансової спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону

Складено автором на основі [1, 4, 5].

Н.Ю. Велентейчика [3], О.М. Стасюка [4] та ін. Автори єдині в поглядах на проблему визначення методик комплексної діагностики фінансової спроможності місцевих бюджетів.

Разом з цим слід зазначити, що існує необхідність удосконалення теоретико-методологічних підходів до оцінки фінансової спроможності місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів.

Таблиця 1. Інтегральний показник оцінки фінансової спроможності

Місцевий бюджет	Інтегральний показник фінансової спроможності місцевих бюджетів (Луз)													
	2006	рейтинг	2007	рейтинг	2008	рейтинг	2009	рейтинг	2010	рейтинг	2011	рейтинг	2012	рейтинг
АРК	0,165	11	0,295	20	0,361	16	0,119	19	0,127	15	0,231	10	0,167	13
Вінницька	0,141	18	0,427	3	0,407	9	0,299	3	0,085	22	0,194	21	0,161	18
Волинська	0,125	25	0,332	16	0,361	17	0,107	22	0,045	27	0,205	16	0,140	22
Дніпропетровська	0,242	3	0,455	1	0,416	8	0,309	2	0,189	4	0,300	5	0,286	2
Донецька	0,247	2	0,440	2	0,482	4	0,346	1	0,289	1	0,330	1	0,237	4
Житомирська	0,132	22	0,222	27	0,365	14	0,058	27	0,148	12	0,086	27	0,079	27
Закарпатська	0,132	23	0,293	21	0,366	13	0,087	26	0,131	14	0,238	6	0,135	25
Запорізька	0,204	4	0,295	19	0,506	3	0,244	12	0,178	6	0,210	14	0,221	6
Івано-Франківськ	0,133	21	0,265	23	0,336	22	0,097	25	0,100	21	0,205	17	0,151	21
Київська	0,165	12	0,281	22	0,336	23	0,257	10	0,190	3	0,367	2	0,222	5
Кіровоградська	0,148	14	0,377	9	0,352	19	0,104	24	0,140	13	0,193	22	0,152	20
Луганська	0,194	5	0,425	4	0,511	2	0,260	9	0,114	18	0,179	23	0,164	15
Львівська	0,165	10	0,355	13	0,356	18	0,287	4	0,156	9	0,366	3	0,163	16
Миколаївська	0,174	9	0,394	7	0,346	21	0,276	6	0,175	7	0,236	8	0,207	7
Одеська	0,178	8	0,390	8	0,440	6	0,236	13	0,179	5	0,217	13	0,179	11
Полтавська	0,189	6	0,417	5	0,347	20	0,153	16	0,057	24	0,200	20	0,250	3
Рівненська	0,137	19	0,260	24	0,373	11	0,124	18	0,064	24	0,143	25	0,138	24
Сумська	0,144	16	0,413	6	0,426	7	0,109	21	0,103	19	0,229	11	0,177	12
Тернопільська	0,120	26	0,337	15	0,262	27	0,279	5	0,051	26	0,200	19	0,158	19
Харківська	0,180	7	0,360	12	0,272	26	0,154	15	0,149	10	0,236	9	0,188	8
Херсонська	0,128	24	0,241	25	0,367	12	0,273	7	0,122	16	0,145	24	0,140	23
Хмельницька	0,143	17	0,374	11	0,362	15	0,252	11	0,148	11	0,219	12	0,165	14
Черкаська	0,136	20	0,377	10	0,459	5	0,106	23	0,083	23	0,237	7	0,182	9
Чернівецька	0,114	27	0,314	17	0,328	25	0,266	8	0,102	20	0,117	26	0,113	26
Чернігівська	0,147	15	0,226	26	0,381	10	0,117	20	0,165	8	0,206	15	0,180	10
м. Київ	0,255	1	0,346	14	0,515	1	0,218	14	0,236	2	0,310	4	0,330	1
м. Севастополь	0,158	13	0,306	18	0,330	24	0,132	17	0,117	17	0,202	18	0,162	17

ЦІЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сформулювати цілісний підхід та розробити методу оцінки фінансової спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Видатки регіональних та місцевих бюджетів відображають ті самі соціально-економічні відносини, що й видатки Державного бюджету, але на місцевому та регіональному рівні й з урахуванням регіо-

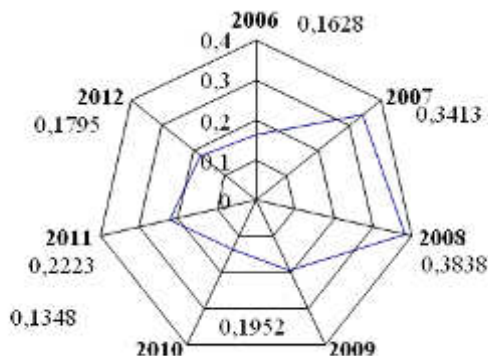
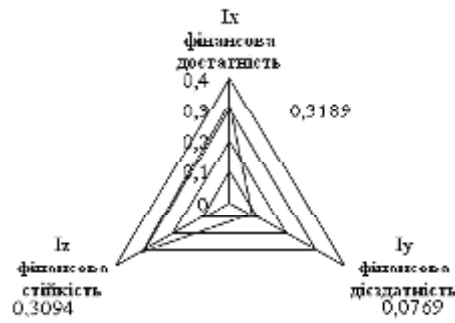

Рис. 2. Розвиток рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів України

Рис. 3. Середній рівень фінансової достатності, дієздатності та стійкості місцевих бюджетів

нальних особливостей. Видатки місцевих бюджетів базуються на тих самих законодавчих актах, що і доходи місцевих бюджетів. Так, ст. 64 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачає поділ видатків місцевих бюджетів на дві частини — видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень органами місцевого самоврядування, і видатки, пов'язані з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади. Починаючи з 2000 р. у видатковій частині передбачено два фонди — загальний та спеціальний фонди. Їх призначення аналогічне відповідним фондам у Державному бюджеті. Виконання районних, обласних бю-

джетів забезпечують місцеві державні адміністрації згідно з цілями і в обсягах, що затверджуються відповідними радами. Сільські, селищні, міські, районні ради у містах (у разі їх створення) та їх виконавчі органи самостійно розпоряджаються коштами відповідних місцевих бюджетів, визначають напрямки їх використання.

Видатки місцевих бюджетів відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку суспільства. Оскільки місцеві органи самоврядування покликані вирішувати локальні проблеми, що безпосередньо пов'язані з виконанням суспільних функцій у формі надання соціальних послуг та сприяння підвищенню жит-

Таблиця 2. Стратегічні напрями фінансового забезпечення місцевих бюджетів

Рівень фінансової спроможності	Вид стратегії
Абсолютний [≥ 0,2929] (Дніпропетровська, Дніпропетровська обл., м. Київ)	<i>Стратегія оптимального розвитку.</i> 1. Донецька область має всі можливості удосконалити дієздатність та стійкість, необхідно забезпечити достатність. 2. Для м. Києва доцільно розвивати дієздатність та стійкість (наращення власних доходів), удосконалити достатність. 3. Дніпропетровська обл. має напромувати фінансову достатність, дієздатність та стійкість. (Забезпечити конкурентоспроможність та отримати переваги з боку стабільної зростаючої виробництва на основі кооперації)
Середній [0,2930–0,2472] (Запорізька, Одеська обл.)	<i>Стратегія збалансованого розвитку.</i> 1. Одеська обл. потребує фінансової достатності та стійкості, цьому має сприяти гарний рівень дієздатності. 2. Запорізька обл. має напромувати фінансову достатність, дієздатність та стійкість. (Максимально можливе ефективне використання ресурсів бюджету, прогнозування альтернативних варіантів подальшого забезпечення місцевих бюджетів)
Шлях [0,2473–0,2013] (АРК, м. Севастополь)	<i>Стратегія інноваційного розвитку.</i> 1. АРК має напромувати фінансову достатність, дієздатність та стійкість. 2. Місто Севастополь має забезпечити всі ресурси аспекти спроможності (наращення власної бази доходів, підвищення інвестиційної привабливості) (Необхідним є формування сприятливого інвестиційного клімату, децентралізація управління, об'єднання у прийнятні рівень, постійний фінансовий контроль, впровадження моніторингу, бенчмаркнгу результативності та середньострокового планування видатків. Допомогу з Державного бюджету використовувати раціонально, направляти в капітальні інвестиційні проекти)
Критичний [< 0,2016] (Житомирська, Рівненська, Чернівецька обл.)	<i>Стратегія стабілізаційного розвитку.</i> 1. Чернівецька обл. повинна забезпечити достатність та стійкість, для них є характерною дієздатність, тобто необхідно розвивати потенціал наращення доходної бази. 2. Житомирська та Рівненська області мають напромувати фінансову достатність, дієздатність та стійкість. (Зростаюча наративальність і завершення виробництва, технічне переозброєння економіки)
Решта областей	<i>Протекційна стратегія розвитку.</i> 1. Вінницька, Київська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька області потребують достатності та стійкості, цьому має сприяти гарний рівень дієздатності. 2. Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Полтавська, Харківська, Херсонська та Черкаська області мають напромувати фінансову достатність, дієздатність та стійкість. 3. Миколаївська обл. повинна забезпечити достатність та стійкість, для них є характерною дієздатність, тобто необхідно розвивати потенціал наращення доходної бази. 4. Сумська, Кіровоградська та Чернівецькі області мають забезпечити всі ресурси аспекти спроможності (наращення власної бази доходів, підвищення інвестиційної привабливості). (Високий рівень бюджетної підтримки. Необхідність вибору одного конкретного тактичного напрямку для досягнення максимального ефективного результату та позитивних зрушень)

Таблиця 3. Розподіл бюджетоутворюючих податків за регіонами України

Регіон	Державний бюджет,%	Місцевий бюджет,%	Регіон	Державний бюджет,%	Місцевий бюджет,%
АРК	83,38	16,62	Одеська	89,26	10,74
Вінницька	80,78	19,22	Полтавська	90,04	9,96
Волинська	69,29	30,71	Рівненська	78,16	21,84
Дніпропетровська	95,34	4,66	Сумська	79,62	20,38
Донецька	95,61	4,39	Тернопільська	77,06	22,94
Житомирська	74,29	25,71	Харківська	90,44	9,56
Закарпатська	70,88	29,12	Херсонська	75,42	24,58
Запорізька	92,06	7,94	Хмельницька	74,78	25,22
Івано-Франківська	73,95	26,05	Черкаська	86,19	13,81
Київська	86,62	13,38	Чернівецька	63,68	36,32
Кіровоградська	75,35	24,65	Чернігівська	75,58	24,42
Луганська	89,15	10,85	м. Києва	96,93	3,07 (min)
Львівська	81,98	18,02	м. Севастополя	62,34	37,66 (max)
Миколаївська	83,80	16,20			

тевого рівня населення, то склад і структура видатків місцевих бюджетів відображають соціальну спрямованість. Видатки місцевих бюджетів на соціально-культурні заходи включають витрати на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення населення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт. Обсяг цих видатків щорічно збільшується. Тому забезпечення фінансової спроможності місцевого бюджету виконання програми соціально-економічного розвитку регіону являється важливим елементом його фінансової політики. Задля цього необхідно здійснювати оцінку такої фінансової спроможності.

Практична апробація моделі оцінки фінансової спроможності місцевого бюджету здійснена на основі статистичної інформації [6, 7, 8]. Розрахунок інтегрального показника фінансової спроможності за період 2006—2012 рр. представлено в таблиці 1.

Результати розрахунку інтегрального показника дозволили класифікувати місцеві бюджети на стабільно спроможні та нестабільно спроможні. Так, стабільно спроможними в період 2006—2012 рр. були місцеві бюджети: Дніпропетровської, Донецької областей та м. Києва (абсолютна спроможність), Запорізька, Одеська області мали середній рівень фінансової спроможності, АРК, м. Севастополь — низький рівень фінансової спроможності, Житомирська, Рівненська та Чернівецька області перебували на кризовому рівні, а решта — нестабільно спроможні. Графічна інтерпретація розвитку рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів України представлена на рисунку 2 і дозволяє зазначити, що у 2008 році рівень фінансової спроможності місцевих бюджетів України був абсолютним, а у 2010 році — кризовим. Графічна інтерпретація середнього рівня фінансової достатності, дієздатності та стійкості місцевих бюджетів України за період 2006—2012 роки зображена на рисунку 3 та показує, що найвище значення має середній рівень фінансової достатності місцевих бюджетів — (0,3189), чого не можна стверджувати про фінансову дієздатність, яка є критичною — (0,0769), середнє значення фінансової стійкості місцевих бюджетів у межах — (0,3094).

Результати апробації моделі оцінки фінансової спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного стану регіонів зумовлюють розробку практичних рекомендацій до впровадження стратегічних напрямів фінансового забезпечення регіонального розвитку (табл. 2). Вибір найбільш оптимальної стратегії фінансового забезпечення регіонів повинен базуватись на врахуванні рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів, впровадженні програмно-цільового методу планування та виконання доходів і видатків.

Для підвищення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів доцільно переглянути обсяги бюджетоутворюючих податків, а саме: податок на додану вартість та податок на прибуток підприємств не комунальної власності, які варто залишати на місцевому рівні. Пропонується використати підхід, в основі якого обсяг податкових надходжень від податку на прибуток підприємств та ПДВ, який варто залишати на рівні регіону, можна визначити за формулою:

$$\begin{aligned} \Pi_i^{мб} &= \% \Pi_i^{мб} * (ПДВ_i + ППП_i) / 100 \% = \\ &= \frac{\beta_i * \gamma_i * (ПДВ_i + ППП_i)}{\beta_i * 100 \%} \end{aligned} \quad (1),$$

де β_i — інтегрований показник фінансової дієздатності і-го регіону;

γ_i — зворотнє значення інтегрованого показника фінансової стійкості і-го регіону;

β_i — оцінка ролі регіону у формуванні Зведеного бюджету України.

Роль бюджетоутворюючих податків кожного регіону у формуванні Зведеного бюджету України пропонується оцінити за допомогою таких показників: співвідношення валового регіонального продукту, що припадає на душу населення регіону до загального обсягу валового внутрішнього продукту на душу населення в країні, відношення власних доходів місцевого бюджету і-го регіону до доходів Зведеного бюджету; відношення загальних видатків місцевого бюджету і-го регіону до видатків Зведеного бюджету.

За результатами запропонованої методики в таблиці 3 представлено розрахункове значення розподілу бюджетуютьорюючих податків між Державним і місцевими бюджетами у Зведеному бюджеті України за 2012 рік.

На основі проведених розрахунків необхідно відмітити, що найбільшу частку бюджетуютьорюючих податків (ПДВ та податку на прибуток підприємств) варто залишати на рівні місцевого бюджету м. Севастополя, а найменшу — в м. Київ. Запропонований перерозподіл бюджетуютьорюючих податків дозволить покращити рівень фінансової стійкості місцевих бюджетів за такими показниками: бюджетної самостійності (коефіцієнт концентрації власних доходів у структурі загальних доходів); бюджетної забезпеченості (коефіцієнт автономії, фінансової залежності), податкової бази (коефіцієнт податкової самостійності).

Отже, впровадження методичного підходу дозволило покращити податкову автономність місцевих бюджетів: рівень податкової самостійності досягнув нормативного значення на території всіх областей окрім Луганської області. До застосування методичного підходу нормативне значення податкової самостійності мали лише п'ять регіонів (Запорізька, Тернопільська, Херсонська, Черкаська області та м. Київ).

ВИСНОВКИ

Таким чином, методика оцінки фінансової спроможності місцевого бюджету у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону має такі переваги: забезпечує механізм виявлення фінансових процесів, які відбуваються в регіональній фінансовій системі; дає змогу виявити слабкі сторони конкретного регіону в розрізі бюджетного потенціалу, потенціалу населення та інвестиційного потенціалу; відображає зв'язок між фінансовою достатністю, дієздатністю та стійкістю та його вплив на фінансову спроможність місцевих бюджетів; показує рівень розвитку фінансової спроможності місцевих бюджетів України та середній рівень фінансової достатності, дієздатності та стійкості місцевих бюджетів; дає можливість поранжувати регіони за рівнем фінансової спроможності місцевих бюджетів, та основі цього розробити стратегічні напрями фінансового забезпечення місцевих бюджетів. Практичні розрахунки фінансової спроможності місцевих бюджетів та стратегічні напрями фінансового забезпечення дозволили запровадити методику розподілу бюджетуютьорюючих податків (на прикладі ПДВ та податку на прибуток підприємств), зібраних на території регіону, між державним і місцевими бюджетами. Дана методика дозволяє: стимулювати регіони до нарощування їх фінансової дієздатності; посилити щільність взаємозв'язку між фінансовою дієздатністю та стійкістю; покращити рівень фінансової спроможності місцевих бюджетів України; зміцнити податкову базу кожного регіону, таким чином покращити фінансову автономію, самостійність та зменшити рівень фінансової залежності місцевих бюджетів.

Література:

1. Апатова Н. В. Оцінка ефективності місцевих бюджетів / Н.В. Апатова // Економіка регіонів. — 2010. — № 4. — С. 15—22.
2. Камінська І.М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізм забезпечення: монографія / І.М. Камінська, І.М. Вахович; Луцький нац. технічний ун-т. — Л.: "Надстир'я", 2009. — 397 с.
3. Велентейчик Н.Ю. Аналітична оцінка стійкості місцевих бюджетів в системі регулювання міжбюджетних відносин / Н.Ю. Велентейчик // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2012. — № 8. — С. 305.
4. Стасюк О.М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О.М. Стасюк, І.А. Бевз // Економічна політика. — 2010. — № 6. — С. 155—167.
5. Уманець Л.О. Методичні підходи щодо оцінки рівня фінансової спроможності регіонів / Л.О. Уманець // Ефективна економіка. — 2012. — № 8. — С. 148—155.
6. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2011 рік [Електронний ресурс]: Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД). — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/435/?lang=ua>.- 17.03.2013
7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua> — 19.02.2013
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstst.gov.ua> — 19.02.2013

References:

1. Apatova, N.V. (2010), "Evaluating the effectiveness of local budgets", *Ekonomika regioniv*, vol. 4, pp. 15—22.
  2. Kamins'ka, I.M. and Vahovich, I.M. (2009), *Finansova spromozhnist' regionu: diagnostika ta mehanizm zabezpechennja* [The financial capacity of the region: diagnosis and mechanisms to ensure], *Nadstir'ja, Luc'k, Ukraine*.
  3. Velentejchik, N. Ju. (2012), "Analytical evaluation of the stability of local budgets in the control system of intergovernmental relations", *Innovacijna ekonomika. Vseukraïns'kij naukovo-virobnichij zhurnal*, vol. 8, pp. 305.
  4. Stasjuk, O.M. (2010), "Integrated assessment of regional competitiveness Ukraine", *Ekonomichna politika*, vol. 6, pp. 155—167.
  5. Umanec, L.O. (2012), "Methodological approaches to the assessment of the financial capacity of regions", *Efektivna ekonomika*, vol. 8, pp. 148—155.
  6. Budget Monitoring: Analysis of the Budget for 2011. Institut bjudzhetu ta social'no-ekonomichnih doslidzhen' (IBSED), [Online], available at: <http://www.ibser.org.ua/news/435/?lang=ua> (Accessed 17 March 2013).
  7. Official website of the State Treasury Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.treasury.gov.ua> (Accessed 19 Febr 2013).
  8. Official website of the State Statistics Service of Ukraine, [Online] — available at: <http://www.ukrstst.gov.ua> (Accessed 19 Febr 2013).
- Стаття надійшла до редакції 24.03.2014 р.*